

De wondere wegen van Tante Pos

door Ad Tilborghs.

Pakweg zo'n 150 jaar geleden hadden de meeste inwoners van Bergeijk en omgeving nog nooit in hun leven post ontvangen. Laat staan dat ze een brief, een briefkaart of een postpakketje hadden verstuurd. Post was sinds mensenheugenis een zaak van de welgestelden, van de geestelijkheid, van de geletterden; in onze contreien een zeer kleine minderheid. Bij ons hadden de meeste mensen gewoon niks met post; ze konden niet eens lezen en schrijven. In 1850 kwam er een Postwet die bepaalde dat elke gemeente een postinrichting moest hebben. Zo'n 'bestelhuis' kon bevorderd worden tot 'hulppostkantoor'. De brievenaarder was als beheerder van een hulppostkantoor (vaak aan huis) verantwoordelijk voor de inzameling en eerste distributie van brieven en andere stukken. De aflevering van de stukken werd gedaan door de brievenbesteller en postbode. Het inzamelen van te verzenden post was aanvankelijk geen dagtaak. De functie van brievenaarder werd dan ook meestal gecombineerd met een ander beroep. De brievenaarder was een rijksambtenaar. De postbode had de ambtelijke status.

Hoogtepunt in de postbezorging was destijds de nieuwjaarskaart. Die werd nog tot ver in de twintigste eeuw apart en enkel op nieuwjaarsdag rondgebracht. De kaarten werden speciaal hiervoor terzijde gelegd. Het bezorgen ervan was voor de postbesteller zeer aantrekkelijk omdat hij vaak met een sigaar of met een cent werd beloond. En hoewel alcoholgebruik verboden was, werd er ook wel eens een glaasje achterover geslagen.

Het vervoer van brieven en pakjes ging in de achttiende en negentiende eeuw te voet of met een postkoets, ook wel deftig 'diligence' genoemd. De koetsen reden vaste routes. Maar doorgaans niet in armoedige gebieden zoals Kempenland. In 1866 kreeg Valkenswaard een treinstation. In het begin stopte er één trein per dag, afkomstig uit Eindhoven. Die ging dezelfde dag ook weer terug. In 1898 werd de dienst uitgebreid met een morgen- en een avondtrein. Die reden door tot in België.

Eind 1873 stuurde iemand vanuit Bergeijk een briefkaart naar Warmond (bij Leiden). Het hulppostkantoor Bergeijk dat zijn naamstempel op de kaart plaatste, lag aan de bodeloop Luijksgestel – Valkenswaard. De kaart werd door de bode meegenomen naar Valkenswaard. Daar werd hij overgedragen aan de '*conducteur der briefgemalen*' die kantoor hield in het postrijtuig dat met de trein meereed. Hij plaatste de routestempel van de lijn Moerdijk – Eindhoven. Eenmaal gearriveerd in Warmond kwam de briefkaart in handen van een postbode. En dit alles voor 2 ½ cent...

De tekst op de keerzijde van de kaart luidde: 'God zegen u allen in 1874 en mij ook, salut.' Ondertekend met enkele nauwelijks leesbare letters: J A S W. Nader onderzoek leert dat dit de initialen waren van Jeremias Ag. Sperna Weiland, de voorganger van de protestantse kerk in Bergeijk. Hij is in 1881 overleden.

Om vanuit Valkenswaard in Dommelen, Westerhoven, Bergeijk en Luyksgestel te komen, kon men na verloop van tijd gebruikmaken van de postwagen die viermaal daags deze route reed. Deze dienst was in 1896 ingesteld om de post vlugger te bestemder plaatse te krijgen. Voor die tijd moesten postbodes uit Valkenswaard te voet op pad om de post daar te bezorgen.

Het college van B & W te Bergeijk schreef in mei 1895 naar Den Haag *'dat de brievenpost en pakkettendienst tusschen deze gemeente en het postkantoor Valkenswaard nog steeds geschiedt door voetboden, meermalen per week, en soms door meerdere dragers geholpen. En dat het ten voordele van de zich met kracht ontwikkelde sigarenfabrieken zou strekken, wanneer een geregelde postwagendienst kon worden ingesteld.'*

En de geregelde postwagendienst kwam er. De Bergeijkenaar Willem Baselmans reed de rit tussen Bergeijk en Valkenswaard aanvankelijk twee keer per week.

De postkoets nam later onderweg ook personen mee. De laatste koetsier van de postwagendienst was de in Bladel geboren en in de Broekstraat wonende Wilhelmus Vosters, bijgenaamd Wil Post (1862-1943). Was hij verhinderd, dan zat op de bok zijn zwager Piet Theuws (1882-1951).

De postkoets van Willem Vosters (Wil Post) op 't Hof, centrum Bergeijk

In 1921 begon Driek Jonkers, de stichter van de 'EMA' (een afkorting van Eerste Meierijsche Autobusdienst), een bescheiden busdienst van het station Valkenswaard naar Luyksgestel langs de tussenliggende gemeenten.

Er was in de bus slechts plaats voor zeven personen. De onderneming liet drie keer per dag de bus rijden. Op het einde van 1921 werd de lijn doorgetrokken naar Eindhoven. In 1927 nam hij de diligencedienst met de postservice van Vosters over. De dienstregeling werd kort daarna uitgebreid met het traject Eindhoven-Luyksgestel vice versa.

Een chauffeur op EMA-bus: Janus van Gompel uit Bergeijk.

Zoals gezegd werd de post verzameld door een brieven-gaarder. Waar hij woonde, was het hulppostkantoor gevestigd. Elk dorp had er een. In Westerhoven was dat vanaf 1861 enige jaren Petrus Norbertus Panken ('misterke Panken') die hiervoor – hij noemde zich brievenbestelhuishouder - vanaf mei 1886 van Rijkswegen een pensioentje ontving.

In Bergeijk hadden we Stephanus Willebrordus Aarts (1831-1916), die in 1895 zijn 40-jarig jubileum als schoolmeester vierde maar een tijdlang ook nog brieven-gaarder was. In elk geval tot 1 januari 1902. Op die datum werd hem eervol ontslag verleend. Zijn dochter Johanna Maria Anna Aarts (1869-1934) volgde hem op. Zij werd een half jaar later (16 juni 1902) als brieven-gaardster aangesteld. In 1903 kreeg ze – aldus een regionale krant – al een salarisverhoging van 50 gulden.

Met de jaren werd het steeds drukker op het hulpkantoor van Bergeijk, waaronder toen ook Luyksgestel en De Weebosch ressorteerden. De bestellers konden het nauwelijks nog bijbenen. Daarom nam De Post in oktober 1916 het volgende besluit: *"Luyksgestel zal in vereniging met Weebosch een eigen hulppostkantoor krijgen, zodat de overgrote drukte van ons hulppostkantoor aanmerkelijk zal worden verminderd. De post in Luyksgestel wordt hierdoor veel verbeterd, zodat dit voor deze gemeente een mooie vooruitgang is."*

Op 't Loo werd de behoefte aan een eigen brieven-gaarder allengs groter en groter. Eind 1919 hadden de inwoners van 't Loo bij het hoofdbestuur der Posterijen een verzoek ingediend om een 'eigen' hulpkantoor. Dat verzoek werd ingewilligd. Voor de functie van brieven-gaarder meldde zich drie kandidaten. Zij zouden op het postkantoor Valkwaard geëxamineerd worden. Vijf jaar later (1924) werd het kantoor echter weer gedegradeerd tot 'een station voor den postdienst'.

In de straatnamenlijst van 1950 is weer sprake van *Postkantoor Loo*, op het adres Loo 82, schuin tegenover de kerk. Hier was een winkeltje waar je ook postzaken kon doen. Het werd gerund door Miet Theuws. Soms werd je daar ook wel geholpen door haar zussen Greet of Jo. De dames waren alledrie ongehuwd gebleven. Greet en Jo waren onderwijzers. Ze stonden

VEGHEL. De heer Jan Muselaers thans postbode in onze gemeente is benoemd tot brieven-gaarder te Bergeijk. Velen zullen slechts noode dezen behulpzamen beambte zien vertrekken. We wenschen hem intusschen van harte geluk met deze promotie.

aan school op 't Loo, op de Weebosch en in Luyksgestel. Ze woonden naast hun broer, Jan Theuws, de schoenmaker.

Eindhovens Dagblad 09-07-1923

Keren we terug naar het postkantoor op 't Hof. In 1923 werd Jan Muselaers (1892-1986), een postbode te Veghel, benoemd tot brievengaarder in Bergeijk. In de plaatselijke krant van Veghel werd daarvan als volgt mededeling gedaan: *“De heer Jan Muselaers, thans postbode in onze gemeente, is benoemd tot brievengaarder te Bergeijk. Velen zullen slechts noode dezen behulpzamen beambte zien vertrekken. We wenschen hem intusschen van harte geluk met deze promotie.”* Hij werd de eerste fulltime postmeester van het dorp.

Niet iedereen kon zomaar kantoorhouder worden. Bij Ministeriële beschikking van 6 mei 1920 werd besloten dat degenen die in aanmerking wensten te komen voor benoeming tot kantoorhouder, moesten voldoen aan de eisen:

1. *Duidelijk en net schrift;*
2. *voldoende kennis van de Nederlandse taal om zonder grove taalfouten een dictee te kunnen schrijven en een opstel te maken;*
3. *kennis van de 4 hoofdregels der rekenkunde, de tiendelige en gewone breuken en het Nederlandse stelsel van maten en gewichten; het oplossen van eenvoudige vraagstukken;*
4. *staatskundige indeling van Europa. Kennis van de voornaamste plaatsen in Nederland en andere landen in Europa. Enige kennis van het spoorwegnet in Nederland.*

Eenmaal aangesteld kon Jan Muselaers meteen kennismaken met zijn overbuurman Hein Tilborghs, die al sinds 1905 in Bergeijk postbode was. Als bijbaan, want hij was ook sigarenfabrikant. Maar nog eerder bezorgde J.J. Singels al briefpost in Bergeijk. Hij vierde in 1925 zijn zilveren ambtsjubileum en kreeg van het Bergeijkse postpersoneel bij monde van de kantoorhouder Muselaers een mooie leunstoel aangeboden.

De woning van Jan Muselaers in de Schoolstraat (nu burgemeester Magnéestraat). Via de deur in de uitbouw kwam men in een wachtruimte. Die was met een loket verbonden met het kantoor (achter de twee ramen rechts).

Jan Muselaers en zijn vrouw aan het werk in het postkantoor.

Door de jaren heen werd een postkantoor ook een telegraaf- en telefoonkantoor (P.T.T.). Een telefoonabonnee in het dorp belde het post- telefoonkantoor met de vraag om te worden doorverbonden met een andere telefoonabonnee, in het dorp of elders. Mensen zonder telefoon – dat waren in die tijd de meesten – konden op het post- en telefoonkantoor bellen vanuit een telefooncel.

“Ik weet nog goed dà we tous ginnen tillefoon haon en as we iemus moeze belle dan konde gè mee oew fietske naor ut postkantoor. Dur konde ut nummer opgève aon un juffrouw die dan wa pinnekus mee un draojke ergus in deuwe en dan konde in un huukske praotte mee iemus anders.”

Zo lezen we in ‘Èrremoei troef’, door Gerard de Brouwer, in Keersopper 16 (maart 2010).

‘Ik verbind u door ... spreekt u maar’

De zusjes Muselaers in het oude postkantoor: Dory (met bril) en Mieke.

Eind april 1950 werd Jan Muselaers koninklijk onderscheiden.

Jan Muselaers werd in 1956 opgevolgd door Bert van Hoof (1915-2004). Bert, gehuwd met To Wils (1917-1991), was de zoon van een Bergeijkse sigarenfabrikant (Perfectos). Het eerste jaar werkte hij nog vanuit het pand van Muselaers maar hij verhuisde al snel (1957) naar zijn nieuw gebouwde woonhuis annex postkantoor aan de Molenakkers. Op kantoor kreeg hij Harrie Verweijen als medewerker. Bert zou zo’n dertig jaar lang het postgebeuren van Bergeijk vanuit de Molenakkers verzorgen. Hij werd in 1980 opgevolgd door Ad Vermeulen.

Personeel postkantoor Bergeijk 1961: staande vanaf links: Sjef Dekkers (besteller), Dirk Nieuwenhuijzen (besteller), Harrie Verweijen (kantoormedewerker); zittend vanaf links: Janus Nieuwenhuijzen (besteller), Bert van Hoof (kantoorhouder), zijn vrouw To Wils, Sjef Tilborghs (besteller)

De kantoormedewerker Harrie Verweijen week uit naar Luyksgestel. Negen jaar (1980-1989) zou hij daar de nieuwe postkantoorhouder zijn. Harrie Verweijen was in 1935 geboren in Borkel en Schaft. Nog geen twintig jaar oud werd hij opgeroepen voor de militaire dienst. Hij was nog maar net afgezwaaid (1956) of hij meldde zich bij het postkantoor in Valkenswaard. Zonder een enkel diploma; hij had niet eens een zwemdiploma. Toch kon hij als besteller aan de slag.

In 1960 deed zich de kans voor om kantoorwerk te gaan doen op het postkantoor van Bergeijk. Het dienstverband met de medewerkster Riek Vercammen-Kuijken moest daar halsoverkop 'ambtshalve' worden beëindigd omdat ze een kind verwachtte... . Toen in 1989 in Bergeijk de functie van kantoorhouder vrijkwam, waren er twee gegadigden: Harrie Verweijen en Sjef Dekkers. Zij deden voor elkaar niet onder. Op basis van anciënniteit kreeg Harrie die functie. Voor Sjef Dekkers (1933-2008) zocht en vond men een vergelijkbare functie in Haaren (bij Oisterwijk).

Het personeel van het postkantoor in Bergeijk: staande vanaf links: Jan Dekkers, Gerrit Damen, Piet Bierens, Gerard Hoeks, Harrie Verweijen, Dirk Nieuwenhuijzen, Sjef Bax en Frans Lepelaars. Geknielt vanaf links: Harrie van der Heijden, Jan Jansen, Sjef van de Dungen, Frans Groenen (circa 1980).

Halverwege de tachtiger jaren was de Bergeijkse 'post' toe aan een nieuwe onderkomen. De bouw van het nieuwe winkelcentrum 't

Hof bood een uitgelezen gelegenheid. Op 20 februari 1987 werd het nieuwe onderkomen met veel vlagvertoon geopend door burgemeester Ad van Poppel. Ad Vermeulen was de kantoorhouder. Hij zou al na een jaar opgevolgd worden door Jan Morre. Ook die bleef niet lang. Hij vertrok als gevolg van een gewijzigde bedrijfsvoering. Het postbedrijf werd namelijk opgesplitst in een 'loketdienst' en een 'postverwerkingsafdeling'. Over de

‘loketdienst’ ging Harrie Verweijen zich ontfermen. Aan het andere deel, de ‘postverwerkingsafdeling’, mocht Hein Bullens leiding geven. In 1994 werd het postkantoor opgeheven. In dat jaar ging de ‘vestigingsmanager’ Harrie Verweijen met pensioen. Hierna moest men – zoals ook elders in het land – voor postzaken naar ’n winkel; in Bergeijk naar Primera of Bruna... En de ouderwetse postbodes? Die zijn uit het straatbeeld verdwenen. Nu wordt het werk gedaan door *postbezorgers* in tijdelijke dienst bij PostNL. Van het eens zo trotse Staatsbedrijf der PTT is niets meer overgebleven.

Ad Tilborghs

Met dank aan Piet Aarts, familie Muselaers, Harrie Verweijen, Jaap Bussing

Dit artikel verscheen eerder in De Keersopper, periodiek van de Heemkundige Kring Bergeijk (nr. 53, maart 2019).